

SUOPROTIS

Rugsėjis. IKI 2018 METŲ, KNYGNEŠIAI

1. Lietuvių spaudos draudimas: Lietuvos knygnešiai, jų politinė ir kultūrinė reikšmė

Antanas TYLA

Ištrauka iš 1996 m. skaityto pranešimo

Teksto šaltinis:

<http://pirmoiknyga.mch.mii.lt/Laidiniai/knygnesiai.lt.htm>

<...> Vienas iš politinės kultūros komponentų yra tautos ar visuomenės susitelkimas bendram tikslui. Bendros visuomeninės programos susiformavimas paprastai turi objektyvių ir subjektyvių prielaidų. Pliuralistinėje visuomenėje jos grupės susitelkimas kuriam nors tikslui pasiekti yra normalus reiškinys. Tuo tarpu XIX a. viduryje sukurti programą monarchistinėje imperijoje, kuri būtų nukreipta prieš imperinės valstybės politiką, ir sutelkti didelę visuomenės grupę tai programai įgyvendinti, buvo neįprastas reiškinys. Viena iš tokių Lietuvos visuomenės grupių XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje buvo knygnešiai.

Pirmosios lietuviškos knygos pasirodymas Karaliaučiuje buvo ilgalaikio lietuviškų knygų leidimo Prūsijoje pradžia. Tai buvo svarbus Vidurio ir Rytų Europos tautų bei visuotinei kultūros, šio regiono tautų kultūrinės integracijos, tarpusavio bendradarbiavimo, pažinimo ir supratimo žingsnis. Vėlesniais šimtmečiais Rytų Prūsijoje be perstojo tęsėsi lietuviškų knygų leidybos tradicija. Ją kruopščiai tyrinėjo čia dalyvaujantis prof. Domas Kaunas. Ta knygų leidimo tradicija įsiskverbė į lietuvių tautos sąmonę ir pasitarnavo lietuvių kultūrinės savimonės ugdymui ekstremaliomis sąlygomis. Tokios sąlygos susidarė tada, kai po 1795 m. Didžioji Lietuva buvo okupuota Rusijos imperijos. Rytų Prūsijoje XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje buvo leidžiama didžioji lietuviškų knygų ir periodinių leidinių dalis. Rytų Prūsija (kaip ir JAV) tapo lietuviškos literatūros leidybos centru. Juo ji išbuvo nuo 1865 iki 1904 m. Šitokios situacijos priežastis buvo Rusijos imperijos kolonijinė politika.

Savo pranešime paliesiu tokius klausimus: 1) Kaip ir kur susiformavo lietuviškos, Didžiojoje Lietuvoje Rusijos valdžios draudžiamos, literatūros leidybos centrai; 2) Kokiu būdu lietuviškoji inteligentija užmezgė ryšius tarp leidinių spausdinimo centrų ir tų leidinių potencialių skaitytojų; 3) Knygnešiai – lietuvių tautos negausios inteligentijos ir liaudies ryšininkai; 4) Knygnešių organizacijos ir individuali veikla; 5) Knygnešių veiklos reikšmė.

Rusijos vietinės administracijos iniciatyva jos vyriausybė 1865 –1866 m. uždraudė lietuviams spausdinti savo leidinius tradiciniu lotynišku, o paskui ir gotišku raidynu ir mokyti vaikus gimtąja kalba, vartoti lietuvių kalbą valsčių savivaldos ir apskričių administracijos įstaigose, neleido lietuviams jose dirbti. Lietuvių spaudos draudimas tęsėsi 40 metų, t.y. iki 1904 m. Vilnius, nuo XVI a. buvęs lietuviškos literatūros leidybos centru, prarado savo tradicinę funkciją.

Šitokia politika buvo tikimasi sunaikinti etninius lietuvių pamatus ir surusinti Lietuvos gyventojus. Pirmiausia šitokiu būdu buvo bandoma atskirti lietuvių liaudį nuo negausios inteligentijos, nuo studijuojančio ar mokslus baigusio jaunimo. Rusijos valdžios buvo uždarytas nuo XVI a. Lietuvoje

SUOPROTIS

Rugsėjis. IKI 2018 METŲ, KNYGNEŠIAI

veikęs Vilniaus universitetas ir kitos universiteto bazėje sukurtosios specialios aukštosios mokyklos – Vilniaus medicinos-chirurgijos akademija, Vilniaus dvasinė akademija. Visi siekusieji aukštojo mokslo turėjo palikti Lietuvą ir mokytis Estijos, Rusijos, Ukrainos universitetuose ar specializuotose aukštosiose mokyklose. Dauguma lietuvių buvo katalikai, baigę mokslus jie negalėjo gauti darbo Lietuvos valstybinėse įstaigose, nes į jas buvo priimami tik pravoslavai. Lietuviai išsisklaidė už Lietuvos ribų, Rusijos imperijoje. Didelė lietuvių išeivių kolonija buvo JAV. Ten irgi išaugo lietuvių inteligentijos. Taigi integralus inteligentijos bendravimas su savo tauta buvo galimas tik per spaudą, knygas ir knygeles. Uždraudus lietuvišką spaudą, lietuvių visuomeninio elito bendravimas su tėvynainiais ir intelektualinės skolos grąžinimas pasidarė beveik nebeįmanomas. Tačiau tokio elito bendravimo su visa tauta knygos ar periodinio leidinio forma nebuvo galima sustabdyti. Jį tebuvo galima tik trukdyti administracinėmis priemonėmis. Tą Rusijos administracija ir darė.

Naujų lietuviškų leidinių papildymo ir platinimo poreikį pirmiausia pajuto lietuviškoji katalikų dvasininkija, kuriai religinio turinio literatūra buvo reikalinga apeigoms ir auklėjimui. Rusijos valdžios primetamą kirilicą vietoje lotyniško raidyno ji vertino kaip kėsiniimąsi į liturginius Katalikų Bažnyčios reikalus. Tuometinėje Lietuvoje, Rusijos valdžiai varžant lietuvius pasauliečius, dvasininkai sudarė gausiausią inteligentijos dalį. Jos nuostata dėl Rusijos valdžios represinių priemonių prieš lietuvišką spaudą buvo labai reikšminga visai tautai.

Visos paminėtos aplinkybės sukėlė ryžtingą, organizuotą ir stichišką pasipriešinimą Rusijos valdžios pradėtam lietuvių spaudos draudimui. Tiesiogiai jam realizuoti buvo atgaivinta Martyno Mažvydo lietuviškų knygų Rytų Prūsijoje ir Mažojoje Lietuvoje leidimo tradicija. Idėja panaudoti Mažosios Lietuvos spaustuves Rusijos vyriausybės uždraustoms Didžiojoje Lietuvoje vartojamoms knygoms leisti kilo Žemaitijos vyskupui Motiejui Valančiui. Jis pirmasis organizavo savo paruoštų politinių publicistinio turinio knygelių leidybą Tilžėje ir ten spausdintų leidinių transportavimą per sieną, kūrė platinimo židinius, būrė platintojus.

Lietuvių spaudos uždraudimas sukūrė du traukos polių: vienas buvo Didžiojoje Lietuvoje augantis uždraustų leidinių poreikis, o antras – jų leidimas už sienos, kitoje valstybėje buvusioje Mažojoje Lietuvoje. Mažoji Lietuva tapo Lietuvai skirtų knygų leidybos centru. Pagrindiniai Lietuvai skirtos lietuviškos spaudos leidybos centrai buvo Tilžė, Karaliaučius, Ragainė, Klaipėda, Priekulė, Bitėnai. Daugiausia knygų ir kitokių leidinių išspausdino Otto Mauderodės, Johano Šenkės, Carlo Albregso ir Ko, Juliaus Reylenderio ir sūnaus spaustuvės Tilžėje, Martyno Jankaus spaustuvė Tilžėje bei Bitėnuose, Hartungų spaustuvė Karaliaučiuje ir kt. Ypač svarbų vaidmenį suvaidino Martynas Jankus ir nuo persekiojimų iš Lietuvos į Prūsiją persikėlęs Petras Mikolainis. Jie ne tik leido lietuviškas knygas, bet ir jas rašė bei rengė spaudai.

Apie autorių:

Antanas TYLA (gim. 1929 m.) – habilituotas humanitarinių mokslų daktaras, istorikas, publicistas, visuomenininkas. 1991-2011 m. jis keturias kadencijas buvo Lietuvos Mokslų akademijos narys ekspertas, nuo 2011 m. yra Mokslų akademijos Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus narys emeritas. Nuo 1991 m. – Lietuvių katalikų mokslo akademijos akademikas ir Centro valdybos narys. A. Tyla yra paskelbęs daugiau kaip 100 mokslinių straipsnių ir studijų apie politinę kultūrą XVI–XVII amžiuje, apie lietuvių inteligentiją ir jos mentalitetą, knygnešius ir daraktorius. A. Tyla apdovanotas Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi (1999 m.) ir Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžiumi (2009 m.). Jam suteiktas Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Garbės profesoriaus vardas (2009 m.).

Daugiau apie autorių:

<http://www.anykstenai.lt/asmenys/asm.php?id=383>

SUOPROTIS

Rugsėjis. IKI 2018 METŲ, KNYGNEŠIAI

1865 –1904 m. Mažosios Lietuvos spaustuvėse buvo išspausdinti 2687 lietuviški leidiniai lotyniškais ir gotiškais raidėmis. Apie pusę tų leidinių buvo skirta Didžiajai Lietuvai. Apytikriais duomenimis visų tų leidinių tiražas siekė apie 5 milijonus egzempliorių. Prie knygų rengimo prisidėjo apie 130 žmonių. Lietuviškų draudžiamų leidinių leidyba intensyvėjo. Savo epogėjų ji pasiekė XIX a. pačioje pabaigoje – XX a. pradžioje, per paskutinį spaudos draudimo dešimtmetį. Išaugo periodinių leidinių skaičius ir tiražai. Palaipsniui augo JAV išleidžiamų lietuviškų leidinių skaičius. 1874 –1904 m. ten buvo išleista 720 leidinių. Legaliai juos siųsti į Lietuvą Rusija draudė, todėl Didžiajai Lietuvai skirtus leidinius reikėjo nelegaliai pergabenti per sieną, kuri buvo stropiai saugoma. Pernešus ar kitaip pergabenus draudžiamą literatūrą per sieną, ją reikėjo išnešioti ar išvežioti po visą Lietuvą. Šitą darbą atliko knygnešiai. Tai autentiškas, tik Lietuvai būdingas visuomenės sluoksnis. Iš pirmo žvilgsnio, tai – profesinė grupė, besiverčianti knygų platinimu. Tačiau iš tikrųjų – tai nelegalaus politinio ir kartu kultūrinio darbo realizuotoja. Ji susiformavo Rusijos valdomoje Lietuvoje kaip visuomeninė pasipriešinimo jos politikai jėga.

Atskirų knygnešių ir jų organizacijų uždavinys buvo literatūrą, kuri Mažojoje Lietuvoje buvo išleidžiama Didžiajai Lietuvai, paskleisti po visą Lietuvą. Nesigilant į aplinkybes, kurios paskatino Lietuvos gyventojus imtis nelegalaus ir pavojingo knygnešio darbo, tenka pripažinti, kad įsijungimas į šį darbą buvo kultūrinis darbas. Visuotinis nelegalių leidinių poreikis vertė žmones kooperuotis ir apsirūpinti reikalinga literatūra. Kūrėsi knygų gabenimo ir platinimo draugijos, organizacijos. Pirmąją, kaip jau minėjau, sukūrė Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius. Jo įgaliotiniu Prūsijoje buvo Tilžės katalikų Bažnyčios dekanas Jonas Zabermannas, turėjęs leidėjo teises. Jis prižiūrėjo ten spausdinamus leidinius ir juos išsiuntinėdavo pasienyje gyvenantiems patikimiems kunigams, o šie siųsdavo jas į krašto gilumą. Po dviejų metų šią organizaciją Rusijos valdžia susekė ir jai iškėlė bylą. Buvo nubausta 17 asmenų, keletas paleista. Tarp kaltinamųjų buvo kunigų, ūkininkų, amatininkų. Dalis patrauktųjų atsakomybėn buvo ištremti į Sibirą, Rusijos šiaurinę dalį.

Tačiau iš karto reikia pasakyti, kad Rusijos valdžios susidorojimas su lietuviškos literatūros platintojais jau nebepajėgė sustabdyti prasidėjusio nekontroliuojamos literatūros platinimo sąjūdžio. Savo tikslų neatsisakė represijų neišvengęs vysk. M. Valančius, jo pagalbininkas J. Zabermannas bei į spaudos platinimo darbą įsitraukę eiliniai žmonės. Knygnešių takai į Rytprūsius jau buvo praminti ir nebeužžėlė.

Netrukus knygų leidėjų organizaciją subūrė kunigas Martynas Sederavičius bei jo bendrininkas Silvestras Kušeliauskas. Pradėjus eiti lietuvių tautinio atgimimo žadinimo pasaulietiniam leidiniui „Aušrai“, buvo organizuota nuolatinė jo prenumerata bei pristatymas prenumeratoriams. Knygnešių ratas plėtėsi. Atokesnėse nuo sienos vietose kūrėsi draugijos. Istoriografijoje yra minimos 25 kaimo gyventojų organizacijos, kurių uždavinys buvo nelegaliai platinti lietuviškus leidinius.

Iš visų tokių susivienijimų reikėtų išskirti Garšvių knygnešių draugiją. Ji įsikūrė Vidurio Lietuvoje, už 150 km. nuo Rytprūsių sienos. Jai vadovavo žymūs knygnešiai Jurgis Bielinis ir Kazys Ūdra. Be jų šios draugijos centrui priklausė dar 7 žmonės. Draugijos centras buvo ūkininko knygnešio Kazio Ūdros namuose. Čia be kita ko nuolatos gyveno draugijos buhalteris Adomas Ladukas, dažnai apsidodavo Jurgis Bielinis, atvykdavo iš pasienio Antanas Bružas ir kt. žymūs draudžiamos literatūros platintojai. Su draugija bendradarbiavo 45 to meto knygų platintojai. Jie iš pasienio atvežtas knygas išvežiodavo po visą regioną. Per 10 savo gyvavimo metų draugija gabeno į Rytų Lietuvą tūkstančius egzempliorių įvairaus profilio literatūros, periodikos, pristatinėjo ją prenumeratoriams. Apie jos veiklos apimtį galima būtų spręsti vien iš to, kad į Rusijos valdžios rankas pateko apie 11 tūkst. draugijai priklausiusių egzempliorių įvairių leidinių, jas transportavo 3 arkliai ir 2 vežimai. Draudžiamosios literatūros pristatymas buvo organizuotas nuo Tilžės iki Panevėžio ir toliau. Iš draugijos pristatomų

SUOPROTIS

Rugsėjis. IKI 2018 METŲ, KNYGNEŠIAI

elementorių daugelis tame krašte gimusių visuomenės veikėjų išmoko rašto, susipažino su literatūra, nukreipta prieš Rusijos engėjišką politiką, formavo savo pažiūras.

Kitame Lietuvos regione – Pietvakarių Lietuvoje veikė panašaus masto „Sietyno“ draugija. Jos centras buvo Marijampolėje – apskrities centre. Tik ši organizacija, skirtingai nuo Garšvių knygnešių draugijos, buvo labiau struktūriškai organizuota, turėjo savo skyrius. Ją steigė gimnazijas lanke jaunuoliai, bendradarbiavę lietuviškoje periodikoje, leidžiamoje Rytprūsiose ir kitur. Tarp „Sietyno“ uždavinių buvo ir platesnių siekimų. Savo tikslu jis laikė ne tik knygų gabenimą ir platinimą, bet ir bibliotekėlių steigimą, visuomenės švietimą, patriotinį darbą. Savo tikslams įgyvendinti jis pasitelkė įgudusius knygnešius.

Panašaus švietėjiško profilio buvo Šiaurės Lietuvoje sukurta „Atgajos“ draugija. Ji turėjo ir žymiai radikalesnių politinių siekių – gaivinti tautinę sąmonę, platinti švietimą, rinkti tautosaką, parūpinti knygų pasiskaityti. Tarp jos organizatorių buvo studentas Liudas Vaineikis, ūkininkaičiai Matas Slančiauskas, Jonas Trumpulis, Augustinas Baranauskas. Jie bendradarbiavo lietuviškoje periodikoje, mėgo liaudies dainas. Jiems Rusijos valdžios surakintas kultūrinis gyvenimas tiesiog neleido patenkinti savų interesų. Draugija buvo parengusi statutą, kuriam įtakos turėjo Maskvos universitete besimokę lietuviai studentai.

Be šių, buvo ir kitų žymesnių slaptos literatūros platinimo draugijų: „Nemunėlio ir Apaščios susivienijimas“, „Artojų“, „Žvaigždės“ ir kt.

Knygnešių draugijas ar kitokias organizacijas laikui bėgant susekė Rusijos policija ir žandarai. Dauguma tų organizacijų dalyvių buvo suimti, nuteisti ir atsidūrė kalėjimuose, tremtyje Sibire ar pačios Rusijos gilumoje. Į policijos ir žandarų rankas pakliūdavo ir daug atskirų knygnešių, knygų platintojų, skaitytojų. V. Merkys suskaičiavo, kad su draudžiama literatūra į Rusijos valdžios rankas pateko beveik 3000 (2854) draudžiamos literatūros platintojų ir laikytojų. Iš jų beveik ketvirtadalis knygnešių, kurie gabeno literatūrą iš Rytprūsių, beveik tiek pat užsiėmusių platinimu vietoje, o visi likusieji – persekiojami už draudžiamos literatūros laikymą.

Persekiojami taikydavo kultūrinio ir politinio pasipriešinimo dalyviams įvairias bausmes: areštą, kalėjimą, tremtį iš Lietuvos, pinigines bausmes. Per visą spaudos draudimo laikotarpį į Sibirą ar kitas vietas apytikriai buvo išstremti 157 knygnešiai, areštu ir kalėjimu buvo nubausti 903 pasipriešinimo dalyviai.

Represijos smarkiai griovė slaptą draudžiamos literatūros gabenimo ir platinimo darbą. Iš krašto buvo išvežami jo švietimui ir kultūrai atsidavę paprasti ir prasileidę žmonės. Tačiau Rusijos vyriausybei nepavyko pakirsti lietuvių tautos siekių naudotis literatūra gimtąja kalba. Vietoj suimtų ir išstremtų knygnešių atsirasdavo kiti, kurie tęsė pirmtakų pradėtą darbą. Remiantis šiais duomenimis, galima nustatyti, kas buvo pagrindiniai tos kultūrinės ir kartu politinio pasipriešinimo Rusijos valdžios kolonizacinei politikai programos vykdytojai. Beveik 80% aktyvistų sudarė valstiečiai, 4,6% inteligentai ir moksleiviai, 7,4% miestiečiai.

Rusijos valdžios vykdomas lietuviškos spaudos draudimas padarė lietuvių kultūrai didžiulių nuostolių, kurių Rusija niekada negrąžino ir jau negrąžins. Pagal lietuviškos knygos tyrinėtojo Vaclaovo Biržiškos skaičiavimus, tuo laikotarpiu lietuviškų knygų produkcija buvo sumažinta maždaug 3500 knygų pavadinimų. Tiek buvo neišleista. Istorinėje literatūroje nurodoma, kad tuo metu Lietuvoje tūkstančiui gyventojų teko 0,93 išleistų knygų, o Mažojoje Lietuvoje tūkstančiui gyventojų teko 13 išleistų knygų pavadinimų.

Uždraustieji leidiniai buvo nešami per sieną ir transportuojami po visą Lietuvą. Rusijos pasieniečiai, akcizo kontrolės tarnautojai, policija, žandarmerija sekė ir tikrino visus įtarimą keliančius keliautojus

SUOPROTIS

Rugsėjis. IKI 2018 METŲ, KNYGNEŠIAI

pasienio zonoje ir atokiuose rajonuose, darė kratas namuose, turguose ir mugėse pas prekyautojus. Persekiotojams į rankas papuldavo nemaži kiekiai draudžiamos lietuviškos literatūros. Pagal rusų valdžios oficialius duomenis 1889 – 1904 m. jie sulaukė 234 298 egz. tokių leidinių, didžiąją dalį jų sudegindavo arba kitaip sunaikindavo. Spėjama, kad Rusijos valdžia šitaip sunaikino 5 – 6 % lietuviškų leidinių tiražo.

Vertinant visą pasipriešinimo Rusijos valdžios kolonizacinei politikai Lietuvoje XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje programą ir jos įgyvendinimą, kova už lietuviškąją spaudą yra ryškiausia šios programos dalis, o knygnešiai – aktyviausiai jos įgyvendintojai. Jie sukūrė slapto darbo struktūrą. Tai ir būtų svarbiausia jų reikšmė. Tačiau, be abejo, nevisa. Todėl tenka pažymėti dar kelis jų veiklos vertybinius bruožus:

1. Sukūrus draudžiamosios lietuviškos literatūros leidybos centrus už Rusijos imperijos ribų, visa ta literatūra išsilaisvino iš Rusijos imperijos cenzūros. Todėl ji galėjo puoselėti tautinės savimonės ir kultūros ugdymo, tautinio išsivadavimo idėjas. Todėl platindami tokią spaudą knygnešiai vieni sąmoningai, kiti – net nesuvokdami įsijungė į daug platesnę negu vien draudžiamųjų knygų platinimas politinės kovos programą. Neatsitiktinai jie laikomi tautinio išsivadavimo sąjūdžio dalyviais, kai kurie iš jų vėliau sąmoningai įsijungė į moderniosios Lietuvos valstybės atkūrimo darbą.
2. Žymių Rytprūsiuose leidžiamų lietuviškų leidinių dalį sudarė elementoriai ir kalendoriai. Lietuvoje valdines rusiškas mokyklas lankė nedidelė dalis mokyklinio amžiaus vaikų, tačiau pagal 1897 m. atliktą gyventojų visuotinį surašymą raštingumo procentas toli prašoko mokyklas lankančiųjų procentą. Vaikai buvo mokomi namuose iš tų elementorių, kuriuos tėvai įsigydavo iš knygnešių. Tad jų veikla buvo organiškai susijusi su raštingumo palaikymu Lietuvoje.
3. Rytprūsiuose ir JAV leidžiama draudžiamoji lietuviška literatūra savo turiniu buvo labai įvairi. Pasaulietinė, Rusijos cenzūros nevaržoma literatūra greičiau suartėjo su Vakarų pasaulyje vykusiais poslinkiais, juos toleravo ir supažindino savo skaitytojus, skatindama liberalųjį mąstymą, nuomonių įvairovę.
4. Knygnešiai, tapę tarpininkais tarp negausios lietuvių inteligentijos ir visos tautos, gabendami iš Rytprūsių į Lietuvą draudžiamąją lietuvišką literatūrą iš tiesų apgynė tautą nuo Rusijos kolonizacinės politikos, siekusios sunaikinti tradicinę lietuvių literatūrą ir išstumti iš gyvenimo lietuvių kalbą. Savo veikla unikalus visuomenės sluoksnis – knygnešiai prisidėjo prie lietuvių tautos susivienijimo bendram kultūriniam darbui ir išsivadavimui iš politinės priespaudos.

2. Lietuvos katalikai rusų caristinėj priespaudoj

Saulius A. GIRNIUS

Ištrauka

Dažnai girdimas, bet neteisingas teigimas, kad katalikų Bažnyčios priespauda Lietuvoje buvo 1863 m. sukilimo išdava. Šiaip ar taip, toks teigimas būtų tikrai dalinai teisingas, nes rusų vyriausybės pagrindinė politika buvo nustatyta žymiai anksčiau — (caro – red. past.) Mikalojaus I laikais. Ši politika buvo pagrįsta dviem principais: pirma, rusų vyriausybė turi tiesiogiai tvarkyti visas krašto organizacijas ir institucijas; antra, visos prijungtos žemės ir žmonės turi pasidaryti Rusijos imperijos neatskiriamos ir ištikimos dalys. Bendras nutarimas tvarkyti katalikų reikalus panašiai, kaip stačiatikių, buvo nustatytas Kotrynos II laikais. Mikalojus I suprato, kad katalikų Bažnyčia buvo viena iš pagrindinių kliūčių sėkmingam Lietuvos integravimui į Rusiją ir kad jos sunaikinimas ar griežtas prižiūrėjimas buvo reikalingas užgriaužti nekenčiamai lenkų įtakai.

Rusija XIX a. buvo plati imperija, kurios ribose o daug įvairių tautų ir tikybų. Oficialioji krašto tikyba buvo rusų stačiatikių (pravoslavų) Bažnyčia, kuri istoriškai turėjo labai glaudžius ryšius su krašto valdovais. 1721 m. Petras Didysis sustiprino šiuos ryšius, įkurdamas pasauliečių tvarkomą Šventąjį sinodą kaip aukščiausią Bažnyčios valdymo organą. Caras paskirdavo sinodo narius ir tuo būdu Bažnyčia tapo netiesiogine rusų vyriausybės dalimi.

Katalikų Bažnyčia skyrėsi nuo pravoslavų tuo atžvilgiu, kad jos galva, popiežius, gyveno už Rusijos ribų ir buvo visiškai nepriklausomas nuo carų. Tad iš pat pradžių carai bandė atskirti Rusijos katalikus nuo Romos ir padaryti juos priklausomus tikrai rusų vyriausybei. Sekdami Petro pavyzdžiu, carai įkūrė Romos Katalikų kolegiją, kuri turėjo perimti popiežiaus vietą kaip aukščiausias katalikų Bažnyčios autoritetas Rusijoje. Kotryna II ir Aleksandras I rūpinosi tikrai šiais reikalais, visiškai nesikišo į paprijinius reikalus ir nesiėmė versti katalikus į pravoslavus.

Gal būt, šie carai tikėjo, kad lietuviai, kaip ir anksčiau prijungti Livonijos vokiečiai, taps ištikimi rusų valdžiai ir kad nereikės naudoti kitų priemonių laimėti jų ištikimybei. Tačiau 1831 m. sukilimas įtikino carą Mikalojų I, kad katalikai nenori pripažinti prijungimo prie Rusijos ir vis tebesvajoja apie atkūrimą

Visas straipsnis:

http://www.aidai.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=1284&Itemid=147

Apie autorių:

Saulius Antanas GIRNIUS (gim. 1949 m.) – istorijos mokslų daktaras, JAV lietuvių visuomenės veikėjas, aktyvus ateitininkas. Studijavo istoriją ir matematiką Cleveland „Case Western Reserve“ ir Columbus universitetuose (Ohio, JAV). 1971–1978 m. Studentų ateitininkų sąjungos pirmininkas, dėstė Pedagoginiame lituanistikos institute Čikagoje, buvo Pasaulio lietuvių bendruomenės centro valdybos narys, dirbo Miunchene Laisvės, Laisvosios Europos radijo tyrimų skyriuje, Atvirajame žiniasklaidos tyrimo institute Prahėje. Buvo Lietuvos Respublikos Vyriausybės valstybinis konsultantas užsienio informacijos klausimais. Parašė knygos „Lietuvių tautos ir valstybės istorija“ skyrių apie Lietuvos santykius su Rusija. Rašo leidiniuose „Aidai“, „Ateitis“, „Draugas“, „Litanus“.

SUOPROTIS

Rugsėjis. IKI 2018 METŲ, KNYGNEŠIAI

Lenkijos valstybės 1772 m. ribose. Mikalojus tada pakeitė nusistatymą, pradėjo rusinimo politiką ir griežtą katalikų kunigų priežiūrą. Jis uždarė katalikų vienuolynus, atėmė žemes iš bažnyčių ir įvedė įvairius įstatymus, varžančius katalikų kunigų veiklą. Betgi šie planai mažai buvo įgyvendinti, nes visa vietinė valdžia buvo lenkų dvarininkų rankose, kurie nebuvo linkę tuos įstatymus vykdyti. Kai po 1863 m. sukilimo rusai pakeitė lenkus vietinėje administracijoje, Mikalojaus sumanymai buvo įvykdyti. Tai ir sudarė neteisingą įspūdį, kad buvo įvesta nauja politika.

Rusų vyriausybės politiką katalikų Bažnyčios atžvilgiu galima suskirstyti į tris sritis: 1. tiesioginiai suvaržymai ir kišimasis į bažnytinius reikalus, 2. davimas stačiatikiams įvairių privilegijų, nuskriaudžiant katalikus ir 3. netiesioginis kišimasis į Bažnyčios reikalus mokyklose ir knygų spausdiniame.

Klausimai aptarimui:

1. Suskirstykite tekstus į prasmines dalis ir išskirkite kiekvieno teksto temą ir pagrindinę mintį.
2. Ko, pasak istorikų, siekė carinė Rusija, drausdama spaudą?
3. Kokių priemonių buvo dar imtasi, siekiant pavergti lietuvių tautą?
4. Kuo knygnešystė prisidėjo prie tautos gaivinimo?
5. Kokios asmeninės ir tautos savybės padėjo Lietuvai išlikti?

Teksto aptarimai trečią rugsėjo savaitę.

Paskaita apie knygnešių laikotarpį paskutinę rugsėjo savaitę.

Daugiau informacijos: <http://sas.ateitis.lt/suoprotis>

Organizuoja: Studentų ateitininkų sąjunga

ATEITININKAI